

АЖЫК КИЧЭЭЛ

ДЕМДЕК АДЫ

3 КЛАСС

Кичээлди тургускан башкы : Дембирел А.И.

Тыва дылым.

Деспил-оол Санчы

Парта артын ээлеп оргаш,
Баштай дыннап ооренгеним,
Башкым-биле мендилежир
Байлак дылым – тыва дылым.

Тыва-дылым торээн дылым
Дыннап пөкпес мерген дылым.
Хайнакталдыр холувазым
Хайыралыг тыва дылым.

Укталган бе, укталбаан бе,
Утказы чоок, удур бе деп,
Демдектерин ылгап тургаш,
Дески тода дамчыдыптар
Чуу деп ындыг чечен-мерген
Чугаа кезээ болу берди?

Демдек ады

Демдек ады деп чул?

Чувелернин
шынарын азы демдээн

коргузер болгаш
кандыг? чулуг?

деп айтырыгларга харыылаттынар

состерни
демдек ады дээр.

Демдектернин аайы-биле чувелерни тывынар.
Хой сек орнунга оларнын аттарын киирбишаан,
дужуруп бижинер.

Аяс, ак-көк, каан.....

Шыргай ,карангы, сериин.....

Кара-доруг, чыраа.....

Селбегер, узун, чоон.....

Арыг суглуг, балыктыг, шапкын.....

Сула шимчээшкин.

Дириг амытаннар оттунер бис.

**Адыг ирей базып олур,
Кортук койгун ынай
болду,**

**Чалгынныг куш ужа берди
Бистер база олуруптаал.**

Булут аразындан хун караа.....

ЧЫЛЫГ.

Улус аразындан авам караа .....

ЧЫМЧАК.

Ада төөгүзү ---.....

алдын.

Ие төөгүзү---.....

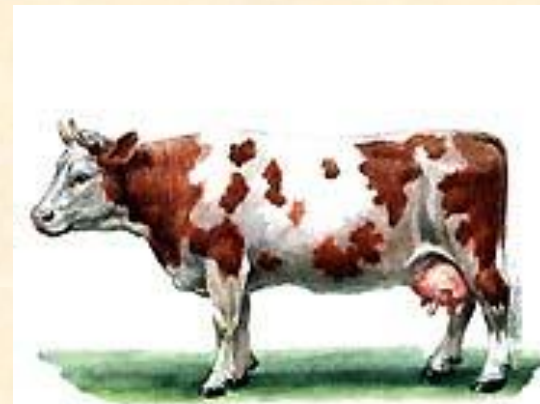
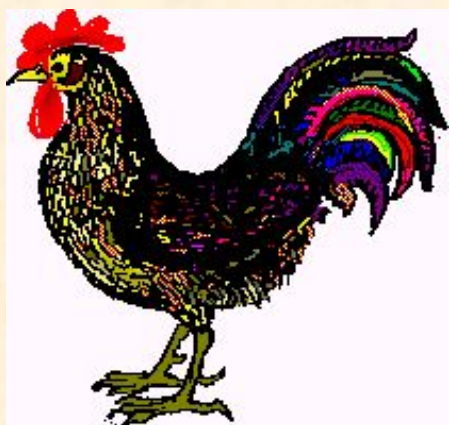
МӨНГУН.

*Үлгэр домакты номчаам, сактыг
ал.*

Эки кижээ эш хой,
Эки аътка ээ хой.

**ЧҮВЕЛЕРНИН ДЕМДЭЭН КӨРГҮЗҮП
тулар сөстөрнн тывынар.**

Боданылы

**Дараазында состерге шын
айтырыгны сал**

***терен, кызыл, суглуг,
тараалыг***

Кандыг?

Кандыг?

ЧҮЛҮГ?

ЧҮЛҮГ?

Тываалынар

Ак ширтек хову шыпты

хар

Дашкаар черге ак даг,

Ишкээр черге кок суг.

хар

Хая кырында кара эзир олур.

бөрт

МЭЭН ыдым кончуг *аяс* ыт болгай.

Угаанныг хуннер эртип-ле тур.

Акым менээ *шилги* ном белекке берген.

Солун буга бустап чор.

ДЕМДЕК АДЫ.

• Демдек ады деп чул?

- а) Кандыг? Чулуг? деп айтырыгларга харыылаттынган чувелернин өн-чузунун көргүзөр чугаа кезээ.
- б) Кым? Чуу? Деп айтырыгларга харыылыттынар чувелернин адын илередир чугаа кезээ.
- в) Канчап тур? Канчалган? Канчаар? деп айтырыгларга харыылаттынар чувелернин кылдыныын илередир чугаа кезээ.

2. Демдек аттарын демдеглээр.

- а) бургег   г) чураан
- б) шокар   д) уялыг
- в) диин   е) тайга

3. Бердинген чуве аттарынга тааржыр демдек адын тывар.

Ыт	Аът
а) анчы	а) бора
б) куштуг	б) селбер
в) калдар	в) салдыг
г) соок	г) шилги

4. Удурланышкак уткалыг демдек аттарынын аразын шыйыг –биле демдегле.

- 1) ак оожум
- 2) чылыг   делгем
- 3) тар соок
- 4) дурген   кара

5. Домактарда демдек аттарынын адаан шыяр.

Соок кыш эрткен, чылыг час душкен.
Узун дыттар, кыска шеттер ногаарарган.

Дараазында состерни кыдыраашка бижи

Шокар

Кандыг?

суглуг

чулуг?

мелдер

кандыг?

ыяштыг

чулуг?

каттыг

чулуг?

шилги

кандыг?

Кандыг айтырыгны салып
болурул?

Чаагай чолум, алдар-адым сенде
тудуш,

Чалгын чакпам болуп чор сен
тыва дылым.

А.Даржай

Кичээлдин туннели.

Бо кичээлде чуну билип алдывыс?